

Niet alleen het Duitse maar ook het Nederlandse overheidsapparaat was, toen zich de crisis van september '44 voordeed, lelijk uiteengeslagen. Begin '43 had de bezetter de departementen van binnenlandse zaken, van algemene zaken, van justitie en van opvoeding, wetenschap en cultuurbescherming naar Apeldoorn en omgeving laten evacueren; het departement van financiën naar Deventer, dat van koloniën naar Zutphen, dat van waterstaat naar Utrecht, die van sociale zaken en van bijzondere economische zaken naar Amsterdam, grote delen van de twee economische departementen naar Amersfoort en het afwikkelingsbureau van defensie naar Velp. In Den Haag was toen slechts het departement van volksvoorziening en kunsten achtergebleven maar daar hadden Hirschfeld en mr. K. J. Frederiks (binnenlandse zaken) een soort kern-departement mogen handhaven; Frederiks was begin september ondergedoken – nadien was Hirschfeld van de vóór de bezetting benoemde secretarissen-generaal de enige die nog in Den Haag in functie was.

In functie, met acute zorgen, en die waren er al vóór de Spoorwegstaking. De energievoorziening berustte op steenkolen (aardolieproducten werden nauwelijks ingevoerd) en steenkolen waren bovendien nodig om alle werk- en woonruimten te verwarmen. Al die steenkolen waren afkomstig uit de Zuidlimburgse mijnen, maar na 1 september kwam door allerlei stremmingen in het vervoer de aanvoer uit Zuid-Limburg te vervallen en in het midden van die maand drongen de Amerikanen in Zuid-Limburg door, hetgeen betekende dat men, als niet heel Nederland spoedig werd bevrijd, met een langdurige onderbreking van de aanvoer rekening moest houden. Slechts een deel van de bevolking had toen een gedeelte van de huisbrand ontvangen die onder de distributieregeling was toegezegd. Bij de kolenhandel lag begin september in het gehele land nog 250 000 ton steenkool – die voorraad werd door Hirschfeld onmiddellijk geblokkeerd. De aflevering van huisbrand werd stopgezet; wat nog aan kolen bij de handel lag, werd gereserveerd voor de Centrale Keukens (bedoeld om gekookt voedsel af te leveren als de burgerij dat zelf niet meer kon toebereiden) en voor de tuinbouwkassen. Men moest er van uitgaan dat de elektrische centrales en de gasfabrieken benoorden de grote rivieren na eind september nog maar een korte tijd in werking zouden kunnen blijven en dat ook aan het overgrote deel van de industrie geen steenkool meer zou kunnen worden verstrekt. Hirschfeld hoopte intussen dat men met een deel van de beschikbare voorraden en met invoer uit Duitsland (als de bezetter tenminste tot die invoer bereid was!) bedrijven en fabrieken die voor de voedselvoorziening van belang waren, aan het werk kon houden: de bakkerijen, de gistfabrieken, de maalde-